

megmenthető, ha a világ s az élet nagy nihilizmusából a pozitív mindenhez, az élő Istenhez menekszünk.

Ezzel végére is értünk kissé hosszúra nyúlt szemlénknek. Prohászka pozitív megoldásához fűzve csak egy megjegyzést teszünk még, illetőleg egy kérdést vetünk föl. Bizonyára nem kevesen vannak, kik a Prohászkaéval egészen ellentétes theóriáikból kiindulva az ő megoldását nem fogják erkölcsi iránytű gyanánt elfogadni; szemlénk során is láttuk ennek példáját. Ki tudná azonban ma, mikor a katakizma még egyre tart, egyre új áldozatokat kíván minden téren, egyre rettegésben tartja lelkünket, az általa ajánlott út teljes biztonságát véglegesen garantálni? Azt hisszük, hogy ezt — ha teljesen őszinte akar lenni — még jó darabig senki sem fogja vindikálhatni magának. De habár az előttünk elvonult sokféle fejtegetésből még nem vonhatunk le végleges tételeket a jövőre nézve, azt mégis világosan megláthatjuk belőlük, hogy a megoldásra váró nagy problémák tisztázásában mily nagy része lesz a jövő nevelői munkának s már most mennyi érdekes tanulsággal szolgál a háború és kultúra kapcsolatának vizsgálata a pedagógiai gondolkodás számára.

Gyulai Agost.

IRODALOM.

F. E. Bolton: Principles of Education. T. Fischer Unwin, London és Leipzig, 16°, 781 lap.

A mű kézikönyvnek készült azok részére, akik a neveléstannal mint kezdők foglalkoznak. Erre alkalmas is, nemcsak azért, mert világosan és érthetően adja elő a pedagógia alapelveit, hanem azért is, mert figyelme kiterjed minden idetartozó kérdésre. Felhasználja tanítás közben szerzett tapasztalatait is és saját bevallása szerint egyáltalán arra törekszik, hogy művének gyakorlati szint adjon. Az egyes pedagógiai problémákat széles biológiai alapvetéssel tárgyalja s a tudományos eredményeket is a pszichológiai mellett mindig biológiai szempontokból összegezi. A mű alapelveit a következőkben ismertetem:

Minden tudomány céljának a jobb és magasabbrendű életnek kell lennie. Csak olyan tudományt vagy művészetet érdemes művelni, amely közvetlen vagy közvetett kapcsolatban van az élettel. A nevelés tan segítse elő azoknak a mindennapi problémáknak a megoldását, amelyek a tanító és a szülő előtt felmerülnek. Valamely egyén nevelését rendszerint a végzett iskolák számával mérik, ez a felfogás azonban helytelen. Nevelési tényező az, ami az egyénre olyan módon

hat, hogy jövődöbeli viselkedését befolyásolja, akár külső erők, akár saját cselekvéseinek következménye is az a hatás. A társadalom törekszik ugyan magára az iskolára áthárítani a nevelés minden funkcióját, de ez nem tekinthető a legfontosabb tényezőnek. Az otthon adja az első és legerősebb benyomásokat. Valójában a jellem uralkodó vonásai többet köszönhetnek az otthon befolyásának, mint a többi nevelési tényezőknek együttvéve. Egy másik, különösen számbaveendő segítőtárs: a játék. A játék ugyanis nemcsak felfrissülést jelent, hanem annak a formáiban jutnak kifejezésre azok a fejlődésben levő képességek, amelyeket a faj tapasztalata szerzett. Hogy mint felnőttek megfelelően dolgozhassunk, sokat kell játszunk a gyermekkorban. A nevelés mivoltára nézve a szerző Deweyt idézi: nevelés maga az élet és viszont az élet: nevelés. Ebből kiindulva, Bolton arra az eredményre jut, hogy ilyen módon minden ember nevelődik. Sőt nemcsak az ember, hanem az állatok is. Mert hiszen tapasztalataik megváltoztatják későbbi viselkedésüket. Minden, ami a primitív embert civilizálttá fejlesztette: nevelés. Az eredmény, amit ezen a téren a természet felmutat, nem is hasonlítható össze a formális (iskolai) neveléssel. Az iskolának kellene a fejlődés leghathatósabb eszközének lennie és felhasználnia azokat a módokat, amelyek a fajfejlődésben értékeseknek bizonyultak. Ne csupán a legújabb eredményekre támaszkodják. A gyermek bizonyos képességekkel jön a világra; azok évszázadok gyűjtésének eredményei. S a fejlődés még tovább tart, a gyermek formálható, bár nem úgy, mint az agyag. A biológiai értelemben vett formálhatóság azt jelenti, hogy a fejlődés új irányokban lehetséges. A gyermek nevelése biológiai és nem fizikai probléma. Az átöröklés főbb vonásokban meghúzza az egyén fejlődésének a határait. A testi konstitúción kívül minden egyénnek van bizonyos társadalmi öröksége, ú. m. a beszélt nyelv, szokások, törvények stb.

Ami a szerzőnek szoros értelemben vett pedagógiai elveit illeti, fejtegetései világosan mutatják, hogy az utilitárizmus híve: A primitív ember nem azért szerzett ismeretet, hogy az megjavítsa, hanem hogy ezt az ismeretet cselekvésre váltsa. Ez a törekvés megvan a gyermekben is: csak közele és látható célért tanul. Csak akkor tanul, ha látja, hogy hasznos, amit tesz. Csupán pedáns tanítók hangsúlyozzák azt, hogy magáért a tudásért kell tanulni. Az említett mélyen gyökerező faji ösztönt tiszteletben kell tartanunk. Ideális volna, ha semmi olyat nem tanítanának, aminek a hasznát nem tudjuk kimutatni (l. 98. l.). Fontosnak tartjuk azt, amit a testi fejlődésről mond Bolton, mert nem lehet eléggé gyakran hangoztatni, hogy a faj és a normális egyén fejlődésében a testi fejlődés megelőzi a szellemi. A gyermeknek is arra kellene ügyelnie elsősorban, hogy

erős tüdeje és izmai legyenek, rózsás arca és fénylő szeme. Mindez fontosabb, mint az, hogy «első tanuló» legyen az osztályában.

Bolton e munkája igen értékes könyv és fiatal pedagógusaink különösen nagy haszonnal forgathatnák. Egyben-másban ugyan nem értünk egyet a szerzővel; egyes kiszakított részletekkel azonban nem vitatkozhatunk, mert az egész mű egy bizonyos filozófiai felfogás terméke. Egy hibáját említjük, ami tulajdonkép technikai hibának mondható: t. i. túlságos sok benne az idézet. Bolton ezt — amint mondja — azért teszi, hogy ilyen módon az olvasót megismertesse az újabb pedagógiai irodalommal. Nem hisszük azonban, hogy a figyelemnek ez a folytonos megszakítása és elterelése a tanulmányozást elősegítené. A terjedelmes munkát pontos név- és tárgymutató zárja be.

M. Hamvai Erzsébet.

Weszely Ödön: Népiskolai oktatástan (neveléstan, tanítástan és módszertan). Tanító- és tanítónőképzőintézetek számára. III., átdolg. kiadás. Budapest, 1914. Lampel R., n 8°, 379 l., 4 kor. 80 f.

E könyv a tanítóképző-intézetek III. osztályának nevelés-, tanítás- és módszertani anyagát a tanterv általános követelményeinek megfelelően dolgozta fel. A szerző érzi, hogy a tanítójelöltnek szüksége van *pedagógiai alapfogalmakra* és külön fejezetben, a bevezető részben fel is dolgozza azokat. Számolt a növendék ismereteivel, fejlettségével, valamint a rendelkezésünkre álló idővel és lemondott a rendszeres tárgyalásról. Ehelyett gyakorlati érzéssel kiválogatta azokat a fejezeteket, melyekre a néptanítónak elsősorban szüksége lehet. Ez is mindenesetre nyereség; a tanítói szakműveltség szempontjából azonban kívánatos volna a pedagógiai alapfogalmak teljes tisztázása, sokoldalú megvilágítása és a jelöltek fejlettségi fokához mért rendezése. A III. osztály pedagógiai anyaga a tanítószakiskola egész munkájának középpontja, ide vezetnek az első két évfolyam előkészítő tanulmányai (testtan, lélektan), innen indulnak a neveléstörténeti tanulmányok ösvényei; ehhez gyűjtenek a növendékek anyagot az iskolában (hospitálások alkalmával) és az életben szerzett tapasztalatokkal, itt kapnak normákat iskolai munkájukhoz és részben életmódjukhoz is; ebbe torkollik a közismereti tárgyak nagy folyama s innen vezetnek az első lépések a gyakorló iskola útján a tanítói művészet terére. A tárgy középponti helye, fontos hivatása és a szerző munkássága talán túlzott kívánságokra készíttet, de úgy érzem, az ügy érdeme is megkívánhatja az alapfogalmak rendszeresebb és mélyreható tárgyalását.

A *neveléstani* részben elmélet és gyakorlat teljesen egymásba szövíődik. A szerző tapasztalatai és olvasmányai, pedagógiai normák